

Za Jiřím Ševčíkem

Jiří a Jana Ševčíkovi na výstavě Snížený
rozpočet (1998). Archiv Marka Pokorného.

Paulína Morganová – Dagmar Svatošová

Za Jiřím Ševčíkem

S Jiřím Ševčíkem odešla nejen významná osobnost české kultury, ale i náš dlouholetý spolupracovník, který na AVU založil a až do roku 2013 vedl Vědecko-výzkumné pracoviště (VVP AVU). Řada aktivit, které inicioval, patří k VVP AVU dosud. Jednou z nich je rozsáhlá publikační činnost, včetně periodika, které právě čtete. V souvislosti s prvními výzkumnými projekty pracoviště byl založen textový a obrazový archiv, do něhož Jiří Ševčík podstatně přispěl foto- a videodokumentací navštívených výstav. Stál také u zrodu databáze *i-datum*, jež mapovala zásadní osobnosti tehdejší výtvarné scény v on-line prostoru. Jak průkopnické tyto počiny byly, dokládá například *Artlist.cz*, který na původní *i-datum* navázal, nebo zájem Národního filmového archivu převzít do svých sbírek videoarchiv VVP AVU.

Vědecko-výzkumné pracoviště AVU se pod vedením Jiřího Ševčíka stalo mnohovrstevnatým centrem výzkumu českého umění od druhé poloviny dvacátého století, významným archivem současného umění, ale i důležitou publikační platformou. Rozhodly jsme se proto zde otisknout několik osobních vzpomínek na tohoto významného teoretika a kurátora, který svými aktivitami ovlivnil několik generací a zasáhl do mnoha oborů.

Je symptomatické, že naši vzpomínku na Jiřího Ševčíka doplňují v tomto čísle *Sešitu* dvě reflexe jeho osobnosti a práce ze zahraniční perspektivy. Již od osmdesátých let byl Jiří mezinárodně aktivním a uznávaným kurátorem. Do československých vod, tehdy ještě za železnou oponou, přinášel řadu podnětných impulsů, inicioval například samizdatové překlady Roberta Venturiho a Charlese Jenckse. V osmdesátých letech patřil spolu se svou ženou Janou Ševčíkovou mezi klíčové teoretiky a propagátory postmoderny, což dokládá řada teoretických statí, jako jsou „Loučení s modernismem. Čtyři úvahy o nové malbě“, „Aktuální tendence v české architektuře 70.–80. let“, „Postmodernismus bez pověr, ale s iluzí“,⁽¹⁾ či

1 Více viz soupis bibliografie in: Terezie NEKVINDOVÁ (ed.), *Jana Ševčíková – Jiří Ševčík. Texty*, Praha: Tranzit.cz – VVP AVU 2010, s. 592–627.

ikonická putovní výstava *Popis jednoho zápasu*,⁽²⁾ kterou společně připravili v roce 1989. Rekapitulovala a uzavírala dosavadní vývoj mladé malířské a sochařské tvorby, započatý výstavami *Konfrontací* a vrcholící aktivitami umělecké skupiny Tvrdohlavých. Výstavou Ševčíkovi historizovali nástup postmoderní generace a představili první komplexnější interpretaci postmoderního umění v českém kontextu. Paradoxně právě touto výstavou se však pro ně postmoderna jako dobový výtvarný program uzavřela a svůj zájem na počátku devadesátých let přesunuli k aktuálnějším problémům porevolučního období. To dokládá řada průkopnických výstav, jimiž pomáhali formovat dobové názory, ale i výstavní praxi.

Od konce osmdesátých let se Jiří Ševčík díky osobním kontaktům suverénně pohyboval nejen na české a slovenské výtvarné scéně, ale realizoval i řadu samostatných a skupinových výstav v zahraničních galerijních institucích, především v Německu a Rakousku. Mezi první takovéto výstavní projekty patří *Tschechische Malerei heute* (Esslingen am Neckar, 1989), *Beitrag zum Glück, Junge Kunst der 80er Jahre aus der Tschechoslowakei* (Mnichov, 1990) nebo *Zweiter Ausgang / Second Exit* (Cáchy, 1993).⁽³⁾ Poslední zmiňovaná výstava je příkladem zahraniční přehlídky československého umění, která měla tamnímu divákovi ve stručnosti představit situaci tuzemské tvorby v komplikované době postkomunistické transformace. Ševčíkovi se skrze pečlivý výběr osobností a konkrétních děl dotýkali palčivých otázek asynchronicity a odlišných východisek i významů tehdy už bývalé západní a východní Evropy. Výběr vystavujících zahrnoval jak mladou generaci (Milena Dopitová, Pavel Humhal, Tomáš Hlavina), tak i nestory československé výtvarné scény, jako byli Milan Knížák, Július Koller nebo Karel Malich. Nechyběla ani postmoderní

2 ds, „Popis jednoho zápasu. Česká výtvarná avantgarda 80. let“, in: Pavlína MORGANOVÁ – Terezie NEKVINDOVÁ – Dagmar SVATOŠOVÁ, *Výstava jako médium. České umění 1957–1999*, Praha: AVU 2020, s. 768–779.

3 pm, „Zweiter Ausgang / Second Exit“, in: MORGANOVÁ – NEKVINDOVÁ – SVATOŠOVÁ, *Výstava jako médium*, s. 834–843.

generace, kterou reprezentovali např. Tomáš Císařovský, Jiří David či Vladimír Skrepl. Na tento počín navázali celou sérií důležitých výstav, na nichž prezentovali české umělce a umělkyně v různých kurátorských konstelacích. Jako autoři české části výběru spolupracovali také na mnoha dalších mezinárodních projektech.⁽⁴⁾ Tento typ výstav byl na přelomu milénia vnímán jako kulturní paralela k politickému sjednocování dříve rozdělené Evropy. Těžko bychom našli osobnost, která přispěla větší měrou k dobové internacionalizaci českého umění.

Ani při rozsáhlých mezinárodních aktivitách však nepřestával být hlas manželů Ševčíkových slyšet na lokální scéně, kde svými výstavami jako *To, co zbývá* (Praha, 1993), *Zkušební provoz* (Praha, 1995), *Snížený rozpočet* (Praha, 1997), *Vzdálené podobnosti. Něco lepšího než kosmetika* (Praha, 1999) pomáhali ustavovat pozici kurátora coby klíčového hybatele výtvarného provozu.⁽⁵⁾ Jiří Ševčík se navíc v pozici kurátora Galerie hlavního města Prahy v letech 1990–1993 zasloužil o řadu výstav mezinárodně uznávaných osobností v Praze. Od roku 2003 pak kurátoroval Galerii Rakouského kulturního centra v Praze, byl důležitým poradcem iniciativy tranzit.org a podílel se na vzniku unikátní sbírky Kontakt Collection středoevropského umění (Erste Bank Group).

Výrazná intelektuální i organizátorská činnost Jiřího Ševčíka na domácí kulturní scéně vždy vzbuzovala intenzivní diskuze. Spolu s Janou Ševčíkovou a dalšími

4 Např. *Zeichen im Fluss / Znaky v pohybu*, Vídeň, Museum des 20. Jahrhunderts, 20. 7. – 9. 9. 1990 (výstava byla poté reorganizována v Galerii hlavního města Prahy a v Muzeji současného umění v Záhřebu); *Trigon 8 x 2 aus 7*, Graz, Neue Galerie, 5. 10. – 3. 11. 1991 (výstava byla na jaře 1992 reorganizována v pražském Mánesu); *Kunst, Europa / Tschechoslowakei*, Braunschweig, Kunstverein Braunschweig, 29. 6. – 25. 8. 1991; *Prague – Bratislava. D'une generation, l'autre*, Paříž, Musée d'Art moderne de la Ville de Paris, 3. 4. – 21. 6. 1992; *Aspekte / Positionen. 50 Jahre Kunst aus Mitteleuropa 1949–1999*, Vídeň, Palais Liechtenstein a Museum Moderner Kunst Stiftung Ludwig Wien, 18. 12. 1999 – 27. 2. 2000.

5 Viz Terezie NEKVINDOVÁ, „Od komisaře ke kurátorce? Tvůrci výstav v českém umění ve druhé polovině 20. století“, in: MORGANOVÁ – NEKVINDOVÁ – SVATOŠOVÁ, *Výstava jako médium*, s. 188–196.

spolupracovníky a spolupracovnicemi, ať už to byl Vladimír Skrepl, Marek Pokorný, nebo později Edith Jeřábková a Monika Mitášová, prozkoumávali problémy aktuálního vývoje umění, které se prostřednictvím mnohdy provokativních výstavních projektů pokoušeli artikulovat. Jak píše Terezie Nekvindová v textu věnovaném vývoji kurátorství v českém umění druhé poloviny dvacátého století, tato činnost pro ně byla „formou nonverbální komunikace“, která pomáhala formulovat dobovou interpretaci umění.⁽⁶⁾ Ve svých projektech často mapovali různorodost postojů a pozic, provokovali, ale i analyzovali dobová očekávání společnosti.

Nezapomenutelný je jejich fiktivní rozhovor „Výchova psů v rodině“, v němž odpovídají na otázky svých tří zvířecích přátel, a otevřeně popisují vlastní kurátorskou praxi. Rozhovor byl otištěn v katalogu výstavy *Snižžený rozpočet* spolu s textem „Psí otázky“.⁽⁷⁾ Jiří Ševčík se v něm pokusil formulovat palčivé problémy, které tehdy řešila depolitizovaná česká scéna, když se tázala, jak je možné intervenovat proti politicko-ekonomickému systému, když právě ten uměleckou scénu živí: „jestli je ještě umění sociální a kritickou praxí, jestli může něco změnit, jaké je jeho politikum v novém společenském systému, jestli se změnil se starým režimem pojem umění, jestli si umělci jsou vědomi, v jakém institucionálním a mocenském rámci pracují atd. atd. (...) Chceš dostat sousto a kousat současně do ruky pána?“⁽⁸⁾ Nastartoval tak mimo jiné dobovou institucionální kritiku českého uměleckého provozu.

Nejen v kurátorských aktivitách manželé Ševčíkovi kombinovali nebývalý mezinárodní přehled s vášní pro vše nové a problematičké, ale i s citlivostí ke specifické lokální

6 *Ibid.*, s. 189.

7 Jana ŠEVČÍKOVÁ – Jiří ŠEVČÍK, „Psí otázky“, in: Jana ŠEVČÍKOVÁ – Jiří ŠEVČÍK, *Snižžený rozpočet* (kat. výst.), Praha: Mánes 1998, nestr. Viz též: pm, „Snižžený rozpočet“, in: MORGANOVÁ – NEKVINDOVÁ – SVATOŠOVÁ, *Výstava jako médium*, s. 934–947.

8 Viz ŠEVČÍKOVÁ – ŠEVČÍK, „Psí otázky“, nestr.

situaci. Každou výstavou společně otevírali témata, která pak Jiří Ševčík rozvíjel v rámci dalších formátů, ať už to byly například programové texty, nebo mezinárodní symposia.

Protože jsme měly to štěstí poznat Jiřího Ševčíka nejen skrze jeho texty či výstavy, ale také osobně jako kolegu a spolupracovníka, chtěly bychom se ještě zastavit u jeho působení na Akademii výtvarných umění v Praze, a také u role, kterou sehrál ve vztahu k *Sešitu pro umění, teorii a příbuzné zóny* a VVP AVU.

Na Akademii výtvarných umění v Praze nastoupil v roce 1995, krátce na to získal víceletý grant na podporu výzkumné činnosti a v roce 1997 za tímto účelem založil VVP AVU, platformu pro výzkum českého poválečného umění. První publikace pracoviště – *České umění 1938–1989. Programy, kritické texty, dokumenty*⁽⁹⁾ – se stala významným příspěvkem k probíhající rekonstrukci českých dějin umění. Následovaly antologie *České umění 1980–2010. Texty a dokumenty* (2011) a *Česká a slovenská architektura 1971–2011. Texty, rozhovory a dokumenty* (2013).⁽¹⁰⁾ Jiří Ševčík byl nejen zakladatelskou osobností *Sešitu*, ale též důležitým členem jeho redakce, později širší redakční rady, která pomáhá udržet aktuální nastavení časopisu a skrze mezinárodně uznávané osobnosti i jeho internacionální rozměr. Všechny tyto aktivity VVP AVU pod jeho vedením provázela výjimečná týmová spolupráce, specifická metodika práce, kombinující různé přístupy teoretické, heuristické, archivační a publikační činnosti. Do diskuse přinášel teoretické impulsy a koncepty, na nichž pak celý tým kolektivně pracoval, zpřesňoval je a dále rozváděl. Jiří Ševčík však nechával prostor i pro individuální rozvoj a osobní

9 Jiří ŠEVČÍK – Pavlína MORGANOVÁ – Dagmar DUŠKOVÁ (eds.), *České umění 1938–1989. Programy, kritické texty, dokumenty*, Praha: Academia 2001.

10 Jiří ŠEVČÍK – Pavlína MORGANOVÁ – Terezie NEKVINDOVÁ – Dagmar SVATOŠOVÁ (eds.), *České umění 1980–2010. Texty a dokumenty*, Praha: AVU 2011; Jiří ŠEVČÍK – Monika MITÁŠOVÁ (eds.), *Česká a slovenská architektura 1971–2011. Texty, rozhovory a dokumenty*, Praha: AVU 2013.

projekty jednotlivých zaměstnanců a zaměstnankyň. Vždy ho zajímalo, s čím kdo přichází a na čem aktuálně pracuje. Na toto know-how VVP AVU přirozeně navázalo i po jeho odchodu do důchodu v roce 2013, kdy vedení pracoviště převzala Pavlína Morganová. Stalo se díky jeho prozíravosti unikátním centrem výzkumu českého umění od druhé poloviny dvacátého století, ale též významnou archivní, dokumentační a publikační platformou, která dodnes přispívá k rozvoji nejen Akademie výtvarných umění v Praze.

Ze zpětného pohledu je zřejmé, jak byl po celou dobu Ševčíkův teoretický přístup v rámci různorodých aktivit založen na původních postmoderních myšlenkách, jejichž důležitým propagátorem byl už od osmdesátých let. Zpochybňoval velké ideje ve prospěch rhizomatické hybridnosti, problematizoval ustavené ve prospěch kritické reflexe, dekonstruoval, vášnivě diskutoval a promýšlel nové postoje a ideje. Na Akademii vždy patřil mezi výrazné a progresivní osobnosti. Působil zde totiž nejen jako vedoucí VVP AVU, ale též jako prorektor pro studijní záležitosti, později prorektor pro vědu a výzkum. Přednášel dějiny umění po roce 1945 a neúnavně rozvíjel teoretickou diskuzi o současném umění; mimo jiné na půdě AVU zorganizoval dvě mezinárodní sympozia, v roce 2000 to bylo *České umění 1939–1999. Programy a impulzy*, na něž v roce 2008 navázalo symposium o antologiích českého a slovenského umění druhé poloviny dvacátého století (*A*) *symetrické historie. Zamčené rámce a vytěsněné problémy*.⁽¹¹⁾

Jiří Ševčík zůstává inspirativní osobností české výtvarné kultury druhé poloviny dvacátého a počátku jednadvacátého století, která prošla nebývale turbulentním vývojem, kdy se z bohemisty a estetika stal uznávaný teoretik architektury a šéfredaktor časopisu *Architektura ČSR*, poté jeden z prvních kurátorů na české výtvarné scéně, významný propagátor postmoderní teorie a praxe, ale též osobnost,

11 Viz sborníky *České umění 1939–1999. Programy a impulzy*, Praha: AVU 2000, a (*A*) *symetrické historie. Zamčené rámce a vytěsněné problémy*, Praha: AVU 2008.

kteřá zanechala nesmazatelnou stopu v řadě institucí, ať už to byla Galerie hlavního města Prahy, Národní galerie, tranzit.org nebo Akademie výtvarných umění v Praze.